

ΙΣΤΟΡΙΚΑ.

Ἀνασκευή τῆς γνώμης Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσοῦ ἐπὶ τοῦ παρὰ Θουκυδίδην διαλόγου τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Μελίων (Θουκ. Ε. 85 — 112).

Τὸ ζήτημα, περὶ τοῦ ὁποίου σήμερον ἀπὸ τῶν σπουδῶν τῆς περισπουδάζουσης «Ἑβδομαδιαίας Ἐπιθεωρήσεως» ἀναλαμβάνομεν νὰ πραγματευθῶμεν δὲν εἶναι βεβαίως ἐξ ἐκείνων, τὰ ὅποια ὡς ἐκ τῆς ἐκκεντροκτικότητος αὐτῶν ἐλάχιστα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου κινουσίν, ἀλλὰ τοῦναντίον μάλιστα τυγχάνει τοσαύτης σπουδαιότητος καὶ σημασίας, ὅσῃν αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς παρούσης μελέτης διαλαμβάνομενον, τὸ ὄνομα τοῦ Θουκυδίδου ἀρκεῖ νὰ ἐπισπάσῃ. Ἐν τῷ πραγματικῶς δοσρωτάτῳ συνδυασμῷ τοῦ ὀνόματος τοῦ κρατίστου τῶν ἱστορικῶν μετὰ τοῦ σημαντικοῦ ἐκείνου γεγονότος κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον, τῆς ἀλόγου δυνάμει, ἐπεμβάσεως τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰ τῶν Μελίων πράγματα καὶ τῆς ὁμοτάτης σφαγῆς τῶν τελευταίων ὑπὸ τῶν τετυφωμένων θαλασσοκρατῶν παρέχεται κρατίστη ἱστορικὴ μελέτη, ὅπου ἐν μερικῷ παραδείγματι ἀναπτύσσονται ἰδέαι γενικαί, ἰδέαι πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ τοιαῦται, ὥστε δικαίως νὰ εἶναι ἀξιοί πάσης προσοχῆς καὶ μελέτης· διότι ἐκ τῆς τοιαύτης διαγωγῆς τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ὁ Θουκυδίδης λαμβάνων ἀφορμὴν ἐπιχειρεῖ ἐν διαλόγῳ μετὰ αὐτῶν καὶ τῶν Μελίων νὰ καταδείξῃ τὰς ἀρχὰς τῆς τότε πολιτικῆς ὡς καὶ τὰ ἐλαττήρια τῶν τοιοῦτων σκανδαλωδῶν πράξεων. Ὁ βαθυνοῦς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου συγγραφεύς, ἀναβιβάζας ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ φρικωδεστάτου αὐτοῦ πολιτικοῦ θεάτρου ὅχι μόνον ἄτομα, ἀλλὰ καὶ πολιτείας ὁλοκλήρους, ἐξηγεῖ δι' ἀπαρμύλλου καὶ θαυμασιωτάτου τρόπου πᾶσαν τάσιν μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν μυχαιατῶν σκέψεων τῆς ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ δράματι δράσης ὅλης Ἑλλάδος. Πρὸς τοιαύτην λοιπὸν δοσρὰν πολιτικὴν μελέτην παρέχουσιν ἱκανὰς ἐξηγήσεις μεγάλων πολιτικῶν ζητημάτων δέον νὰ ἐξευρίσκετο ἐπίσης μεγάλη καὶ γενικὴν περιβεβλημένη χαρακτῆρα ἀφετηρία, ὅπως ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Οἱ Ἀθηναῖοι θέλουσι νὰ κατακτήσωσι τὴν νῆσον Μήλον· τὴν τοιαύτην αὐτῶν τολμηρὰν ὀρεξιν οὐδεὶς λόγος δικαιολογητικὸς συνοδεύει· οὐχ ἥττον ὅμως ἐπιμένουσιν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν ταύτης καὶ εἰς πρῶτην ἀντίστασιν ἢ δυστροπίαν τῶν Μελίων ἐννοοῦσι νὰ ὑποστηρίξωσι τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῶν καὶ διὰ τοῦ ξίφους, ὅπερ καὶ ἐπραξαν.

Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, καθ' ἣν θίγονται πλέον ζητήματα ὅχι ἀπλᾶ καὶ ἀτομικά, ἀλλὰ τοιαῦτα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐφεδράζεται ἡ διατήρησις, ἢ μᾶλλον ἡ ἁρμονικὴ ὑπαρξις, τῆς κοινωνίας ὅλης βλέπων ὁ Θουκυδίδης ἐν τῷ τολμηρῷ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ διαδήματι τὴν ἀνθρωπότητα πηδῶσαν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα λαμβάνει ἀφορμὴν ὡς πολιτικὸς φιλόσοφος νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν πράξιν ταύτην δρόντως, συμπαράβαλλον συγχρόνως καὶ τὰς σκέψεις, αἱ ὁποῖαι

ἐγέννησαν βεβαίως αὐτὴν καὶ εἶναι ὁλεθριώτατοι ἠθικοὶ μοχλοί, προσκρούοντες εἰς τὰ θεμέλια αὐτῆς τῆς κοινωνίας, τῆς ὁποίας τὴν ἄρδην ἀνατροπὴν προφανῶς ἐπιζητοῦσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ χαρακτηρισμῷ τῆς σκανδαλώδους αὐτῆς σκηνῆς ὁ ἀδέκαστος τοῦ Θουκυδίδου κάλαμος ὅλως ἀμερολήπτως διὰ ζοφερωτάτων χρωμάτων παρουσιάζει γυμνὴν τὴν ἀλήθειαν, εἰσάγων τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ ὑποστηρίζοντας ἐντελῶς παραδόξους καὶ τολμηρὰς ἰδέας, διὰ τοῦτο ὁ δριμύτατος αὐτοῦ Ἀλικαρνασσοῦς ἐπικριτῆς, ὁ Διονύσιος, δὲν ἐδίδτασε διαγρηδὴν νὰ διατυπώσῃ ὅτι τὰ ἐν τῷ διαλόγῳ τῶν Ἀθηναίων καὶ Μελίων εἶνε ὅλως ἀνυπόστατα καὶ ψευδῆ, ἀποκυήματα μόνον ἰδία τῆς ἐξηγεῖσθιμένης ψυχῆς τοῦ Θουκυδίδου διὰ τὴν ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ γενομένην ἐξορίαν εἰς αὐτόν. Ἐν συντόμῳ αὐτῇ εἶνε ἡ γνώμη τοῦ Διονυσίου, εἰς ἣν θὰ ἐπανέλθωμεν· πρὶν ὅμως προδῶμεν εἰς λεπτομερεῖ ἐξέτασιν τῶν ὑπὸ τοῦ Διονυσίου διατυπυμένων καὶ ἀναίρεσιν αὐτῶν, ὅπερ εἶνε ὁ κύριος σκοπὸς τῆς παρούσης μελέτης ἡμῶν, καὶ πρὶν ἀναγράψωμεν τὴν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου γνώμην τοῦ σοφοῦ γερμανοῦ Krueger, ἃς ἐπιτραπῇ, ὅπως ἐν ὀλίγαις γραμμαῖς διαλάβωμεν περὶ τῶν ἐν τῷ διαλόγῳ ἀναπτυσσομένων ἰδεῶν· διότι οὕτω θὰ ὦμεν εἰς καλλίτεραν θέσιν νὰ κρίνωμεν περὶ τε τῆς γνώμης τοῦ Διονυσίου καὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ἐχομένων,

Οἱ Ἀθηναῖοι, ὄντες ἀκόμῃ εἰς ὁπωσδήποτε εὐάρεστον θέσιν πρὸ τῆς κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατείας, συνέλαβον τὸ σχέδιον τῆς καθυποτάξεως τῆς Μήλου, πρὸς τὴν ὁποίαν οὐδένα λόγον εἶχον, οὔτε πρόσφασιν νὰ προβάλλωσιν, ὅπως δικαιολογήσωσι τὴν φθορὰν αὐτῶν ἀπόφασιν. Οἱ ταλαίπωροι Μήλιοι, βλέποντες τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον περιζώσαντα αὐτοὺς, μετ' ἀπορίας ἅμα καὶ ἐκπλήξεως ζητοῦσι παρὰ τῶν πρέσβεων τῶν Ἀθηναίων ἐξηγήσεις ἐπὶ τῶν συμβαινόντων. Ἐκεῖνοι ὅλως ἀπροκαλύπτως δηλοῦσι τὸν σκοπὸν αὐτῶν φανερώς ζητήσαντες τὴν παράδοσιν τῶν Μελίων καὶ τὴν προσχώρησιν αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν σημαίαν. Τὸ τοιοῦτον βεβαίως πολὺ ἐτάραξε τοὺς δυστυχεῖς νησιώτας, οἵτινες τρομάζοντες ἐκ τοῦ περικυκλώσαντος τὴν νῆσον ἀθηναϊκοῦ στόλου ὑποβάλλουσι βίαν εὐσχήμως ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπαίτησις αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ δίκαιον. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι χωρὶς πολὺ νὰ βραδύνωσι λέγουσιν ἀπλῶς ὅτι δίκαιον καὶ ὀσιον δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ κύκλῳ τῆς πραγματικότητος· τὸ δὲ ὑπ' αὐτῶν προβαλλόμενον δίκαιον εἶνε κενὸς ὅρος καὶ ἀβάσιμος ἰσχυρισμός· ὑφίσταται δὲ τὸ δίκαιον μετὰ τῆς ἰσχύος καὶ ἐν τῇ ἰσχύϊ· ὑπάρχει δηλ. μόνον τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου.

Τὸ στενὸν τοῦ χώρου, ἐνθα οἱ Ἀθηναῖοι περιώρισαν τὴν ὑπόστασιν καὶ δύναμιν τοῦ δικαίου προσπαθοῦντες νὰ εὐρύνωσιν οἱ Μήλιοι ἀντικαθιστῶσι τὸ παραγκωνισθὲν δίκαιον διὰ τῆς ὑποδείξεως τῆς φιλανθρωπίας, τὴν ὁποίαν δικαιολογοῦντες ἐκ τοῦ ἀδύλου τοῦ μέλλοντος καὶ τοῦ ἀστάτου τῆς τύχης ἐπικαλοῦνται ὑπὲρ ἑαυτῶν· ἀλλὰ μάτην· διότι ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου δισταγμοῦ οἱ Ἀθηναῖοι προβαίνουσιν εἰς τὴν ἀθέτησιν καὶ ταύτης ὡς μὴ ὑπαγορευομένης ὑπὸ τοῦ τολμηροῦ ἐκείνου νόμου, τὸν

ὁποῖον θέτουσιν ἰσχύοντα οὐ μόνον ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἐνεργείας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἀκόμῃ τῶν Θεῶν· «ἡγοῦμεθα τό τε θεῖον δόξῃ, τὸ ἀνθρώπαιον τε σαφῶς διὰ παντός ὑπὸ φύσεως ἀναγκαίας, οὐ ἂν κρατῇ, ἄρχειν»¹. Μετὰ τὴν τοιαύτην φθορὰν καὶ παράτολμον ἀθέτησιν καὶ τῆς φιλανθρωπίας θεωροῦντες πλέον οἱ Μήλιοι ματαιοπονίαν νὰ ἐξακολουθήσωσι πᾶσαν ἐπὶ τοῦ δικαίου συζήτησιν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ συμψέροντος ἐλπίζουσι τὴν σωτηρίαν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ὅπως ἐννοοῦσιν αὐτοὶ οἱ Μήλιοι, δὲν πληροῖ τὴν ἀπλήρωτον ἀρχομανίαν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι ἀρκοῦνται μόνον νὰ συστησώσιν εἰς τοὺς νησιώτας τὴν εἰρηνικὴν προσχώρησιν ἐπ' ἀγαθῷ ἀμφοτέρων ἐπιχρυσώνοντες οὕτω τὸ πικρότατον καταπότιον, ὅπερ ἔμελλον νὰ ποτίσωσιν αὐτούς. Τότε πλέον αἰσχυνόμενοι οἱ Μήλιοι νὰ ἔρπωσιν ὡς σκῆληκες ὑπὸ τοὺς ἀλαζόνας πόδας τῶν Ἀθηναίων, τοὺς καταπατήσαντας ἀναιδῶς πᾶν δίκαιον αὐτῶν, λέγουσι φανερά ὅτι, περὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν προκειμένου, ἐννοοῦσι νὰ ὑποστηρίξωσιν αὐτὴν ἀντὶ πάσης θυσίας ἐλπίζοντες ἅψ' ἐνὸς εἰς τὴν θεῖαν ἀρωγὴν καὶ ἀντίληψιν «ὅτι ὅσοι πρὸς οὐ δίκαιους ἴστανται»² καὶ πεποιθότες ἅψ' ἐτέρου ὅτι τὰς ἀραιὰς αὐτῶν τάξεις θὰ πληρώσῃ ἡ πρόθυμος τῶν συμμάχων βοήθεια.

Ἐνεκα τῆς τοιαύτης ἀγερῶχου ἀπαντήσεως τῶν Μηλίων ἐρεθισθέντες οἱ Ἀθηναῖοι, μετὰ τινὰς συμβουλὰς πάντοτε περὶ ὑποταγῆς, προβαίνουσιν εἰς τὴν βίᾳ ἄλωσιν τῆς νήσου, ἀποσφάξαντες τοὺς μὲν τῶν κατοίκων, ἄλλους δὲ ἀποίκους ἐξαποστείλαντες.

Τὸ ὀλίγα ταῦτα, ἀποτελοῦντα τὸν πυρῆνα τῶν ἐν τῷ ἐξονομασθέντι διαλόγῳ ἀναπτυσσόμενων ἰδεῶν, ἐθεωρήσαμεν ἀπολύτως ἀναγκαῖα διὰ τὰ περαιτέρω, ἀφίνοντες πᾶσαν λεπτομέρειαν εἰς τὴν ἰδίαν τοῦ βουλομένου μελέτην ἐπὶ αὐτοῦ τοῦτου τοῦ διαλόγου. Οὕτω λοιπὸν ἐφοδιασθέντες ὅπως δὴποτε, ἄς παρακολουθήσωμεν τὰς σκέψεις καὶ ἐπικρίσεις τοῦ δριμυτάτου τοῦ Θουκυδίδου Ἀλικαρνασσεὺς ἐπικριτοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν εἶναι ποσῶς ἄγνωστον εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν.

Ὁ Διονύσιος ἐπικρίνων τὸν Θουκυδίδην ἐν τῷ περιωνύμῳ τῶν Ἀθηναίων καὶ Μηλίων διαλόγῳ ἐκτός τῶν ἄλλων γλωσσικῶν ἀμαρτημάτων, τὰ ὁποῖα πατηρεῖ ἐν αὐτῷ, εὐρίσκει ὅτι τόσῳ οἱ νόμοι, οἵτινες εἰσάγονται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἶνε ὅλως ἀνάξιοι τῆς πόλεως τοῦ Περικλέους, ὅσῳ καὶ αἱ ἰδέαι καθόλου, τὰς ὁποίας οὗτοι ὑποστηρίζουσιν εἶνε λίαν ὑπερβολικαί, εἶνε τόσον ὥμαι καὶ ἀπάνθρωποι, ὥστε διακηρύττει ὅτι οὐδαμῶς πρέπει νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς συμπολίτας τοῦ Σωκράτους καὶ Πλάτωνος. Ὁ Θουκυδίδης, διατείνεται ὁ ἐπικριτής, κινούμενος ἐξ ἀτομικῶν λόγων κατὰ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ διὰ τὴν ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν ἐξορίαν αὐτοῦ, συνθέτει τὸν διάλογον τοῦτον καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ὀργῆς αὐτοῦ ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τῶν Ἀθηναίων ὅλως ἀναξίως λίαν ἀπρεπῆ ῥήματα καὶ ἀκόσμους σκέψεις. Καὶ πραγματικῶς ἐν λίαν περιορισμένῃ καὶ μονομερεῖ ἐξετάσει τοῦ πράγματος ὁ Διονύσιος κα-

ταντῇ εἰς τὸ ἐξῆς παράδοξον καὶ ἥκιστα ὀρθὸν συμπέρασμα· «Οὔτε πρὸς τὰ πράγματα καὶ τοὺς χρόνους, οὔτε πρὸς τὰ πνεύματα καὶ τὰ ἦθη τῶν προσώπων προσήρμοσε τὸν διάλογον· διότι δὲν πρέπει οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ὑπερασπίζωσι τὴν βίαν καὶ τὸ ἀδίκον καὶ ἐνῷ τόσα ἐνδοξα ἔπραξαν νὰ φαίνωνται κατώτεροι τῶν Μηλίων, οἵτινες οὐδὲν ἄξιον μνείας κατάρθωσαν». Διὰ τούτου προφανῶς ὁ Διονύσιος καταφαίνεται ὑποστηρίζων ὅτι τοιαῦτα ταπεινὰ ἰδέαι, οἵαι αἱ ἐν τῷ διαλόγῳ ἀναπτυσσόμεναι, δὲν ὑπηρετοῦντο τότε, οὔτε ὑπὸ τῆς σοδαρότητος καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀναμετρήσεως τῶν πραγμάτων, οὔτε ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ταῦτα ἐλάμβανον χώραν δικαιολογοῦνται, ἀλλ' ἀκόμῃ προσκρούουσι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πνεύματα καὶ τὰ ἦθη τῶν ἀπαρτιζόντων τὸν διάλογον προσώπων. Ἰδωμεν.

(Ἀκολουθεῖ).

Ἐν Παρυμνήξ.

MIX. I. ZIAKAS.

ΜΙΑ ΝΥΞ ΕΝ Τῇ ΙΟΥΔΑΙΑΙ.

Νύξ ἡρεμος ἐν τῷ ὑπὸ περισυλλογῆς κατεχομένῳ σύμπαντι, νύξ τῆς Ἰουδαίας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀφελούς εἰσέτι πίστεως καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀλησιμονήτου λόγου τῶν προφητῶν εἰς τὸ μυστηριώδες μέλλον προεκτεινομένων ἐλπίδων. Νύξ νήνεμος καὶ γαληνιαία, ἀποτελουμένη ἐκ τῆς τῶν πάντων ἡρεμίας! Ἐν τῷ ἀκινήτῳ ἀέρι οἱ ἀστέρες δὲν ἐλαμπύριζον, ὥσθι δάκρυα φωτὸς εἶχον καταρρεύσει ἐπὶ τῶν ἀθανάτων αὐτῶν ὀφθαλμῶν, φαίνόμενοι μᾶλλον ὡς εὐρεῖς χρυσοῖ ἥλοι ὑποστηρίζοντες κυανοῦν σκοτεινὸν θόλον ὑπεράνω τοῦ εἰς διωπηρὰν προσευχὴν βεδυθισμένου κόσμου. Μόνον δὲ ἐκ τῶν μακρόθεν ἐν τῇ σκιᾷ διαφαινομένων καπνοδόχων ἀνέρχοντο εἰς τὸν αἴθριον αἰθέρα στρόβιλοι καπνοῦ, ὥσθι σύμπασα ἡ γῆ ἀπετέλει ἀπέραντον θυμιατήριον, τὰ δὲ ψῦλλα τῶν συκομορεῶν ἐκινεῖτο ὑπὸ ἡδέως ἀρμονικῆς αὔρας, ἐπιτριπτούσης ἄρρητον δρόσον ἐπὶ τῶν καταπεπονημένων ὄντων. Τὸ ἔδαφος ἦν εἰσέτι ὑπόθερμον ἐκ τῆς θερμότητος τῆς ἡμέρας, εὐωδιαὶ δ' ἀνεδίδοντο ἐξ αὐτοῦ βραδέως, εὐωδιαί, ἐν αἷς περιείχοντο αἱ ψυχαὶ τῶν μεμαραμένων ἀνθρώπων.

Ἀμφοτέροι ἐκαθέσθονσαν πλῆσιον πηγῆς τινος καὶ ἐκκλαιο ἐν τῇ τὰ πάντα κατεχούσῃ σιγῇ τῆς νυκτός, συνεννοῦντες τὰ παράπονα αὐτῶν μετὰ τοῦ ἀνεπαίσθητου μορμυρισμοῦ τοῦ παραρρέοντος ὕδατος. Διὰ τὴν ἦσαν εὐτυχεῖς ἅψ' οὐ ἠγαπῶντο; Διότι ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν τρυφερότητος καὶ ἀγάπης παρετέθη ἡ σκληρὰ εἰμαρμένη, ἥτις παρεκώλυε τὴν συντέλειαν τῆς εὐτυχίας ἀμφοτέρων. Ἀμφοτέροι ἦσαν νέοι, ἐκείνη δὲ θαυμασίως ὥραία, ὁ πρῶτος δὲ ἔρως αὐτῶν ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἀμφοτέρους τὸς πρώτας ψυχικὰς ἀλγυδνάς. Ἐκεῖνος μὲν ὠνομάζετο Νεφθαλείμ, ἐκείνη δὲ Λεία, ἀνέκοντες εἰς δύο φυλὰς ἀντιζήλους, διατελούσας εἰς διδάσασιν

1) Θουκυδ. Ε. §. 105.

2) Ἀντίφ. §. 101.

3) Διονύς. Ἀλικαρνασσεὺς §. 906.